دفترِ فرنگ ۸

رضا اسپیلی

اشاره‌یی به:
کتاب جامعه‌شناسی طبقه‌های مردمی معاصر، الیویه شوارتز، کتاب فاجعه‌های شهری، شهرها نیز می‌میرند از تیری پاکو، ژانتریفیکاسیون، برنامه‌ریزی شهری، رمان طرف سایه اثر فرانتز اینرهوفر، کتاب فیلسوف، کشیش و نقاش از استیون نادلر، رنه دکارت، کتاب قرن تازه‌ی من، یک‌روز در سال اثرکریستا ولف

تاملات در فلسفه‌ی اولی، آگوستین بلوبائرت، فرانس هالز، چه‌گوارا، رمان از آن سال‌های خوش، رمان کلمه‌های بزرگ، کتاب دیکورو، فرهنگ لغات عادی و فوق عادی محله‌های شهری، ماکسیم گورکی، یاسمین سیبلو، ماری کارتیه، ایزابل کوتان، الیویه ماسکله، نیکلا رُنایی

رنه دکارت

جامعه‌ی فرانسه از دیرباز مأمن پرجنب‌وجوش هنرها و علوم بوده است. چه بسیار جنبش‌ها و سبک‌های ادبی و هنری و علمی که از این کشور برخاسته‌اند. گذر روزگار از شدت و حدت این جنب‌وجوش نکاسته است.

نگارنده‌ی این وجیزه‌ها که به‌مرور منتشر و با عنوان «دفتر فرنگ» به شما تقدیم می‌شود، مانند هر ذهن مشتاق و جست‌وجوگری، از دیدن این پویایی به شعف آمده و خوش‌تر آن دید که شادمانی‌ش را با ذهن‌های بی‌شمار مشتاق و جست‌وجوگر در ایران شریک شود.

نوشته‌ها به اختصار به معرفی رمان‌ها، کتاب‌ها (بیشتر در زمینه‌ی علوم انسانی و ادبیات و هنرها) و فیلم‌ها می‌پردازند. گاه به نکته‌های مشترک دو یا چند کتاب یا یک کتاب و یک فیلم در قالب یک نوشته اشاره شده. در همه‌ی موارد کوشش شده تا اختصارِ متن حفظ شود اما نکته‌های مهم و اساسیِ آثار از قلم نیفتند. گمان می‌رود که بیشترِ آنچه در اینجا معرفی می‌شود به فارسی ترجمه نشده باشد اما این چیزی را تغییر نمی‌دهد، چراکه هدف آشناییِ خواننده‌ی ایرانی با نبض تپنده‌ی فرهنگ در یکی از کانون‌های فرهنگی امروز دنیاست. چه بسا از این رهگذر نکته‌یی در ذهنی یا شوقی در جانی برانگیزد. اگر اندکی از پویایی فضای اینجا به آنجا منتقل شود که چه بهتر!

مقاله و کتاب

چند سال پیش که در دانشگاه پاریس ۸ علوم سیاسی می‌خواندم، استادها صحبت از مقاله‌یی می‌کردند که الیویه شوارتز نوشته بود و در جامعه‌شناسی طبقه‌های مردمی و درک و شناخت آنها نوشته‌ی مهمی شمرده می‌شد و امروز که دیگر تبدیل به مقاله‌یی کلاسیک در این زمینه شده است. عنوان مقاله هست «آیا می‌توان از چیزی به نام طبقه‌های مردمی سخن گفت؟» طبقه‌های مردمی، ترمی که مدتی بود در علوم انسانی از آن سخن گفته می‌شد. شوارتز در آن مقاله می‌کوشد دو معیار برای شناخت و تعریف این طبقه‌ها به دست دهد: ۱. موقعیت پایین‌دستی‌شان در فضاهای اجتماعی مختلف و ۲. گونه‌یی «جدایی‌طلبی» از هنجارهای فرهنگی مسلط. مقاله را می‌توانید به این نشانی پیدا کنید:

موضوع کتاب جامعه‌شناسی طبقه‌های مردمی معاصر هم همین مطلب و همین‌گونه پرسش‌هاست و تعمیق تحلیلی آن. در بخش یکم، تبدیل مفهوم طبقه‌ی کارگر به طبقه(های) مردمی را طی چهار دهه‌ی گذشته در جامعه‌شناسی بررسی می‌کند و بخش‌های بعدی به تحلیل ویژگی‌های این طبقه‌ها با توجه به بحث‌های کار (فرآیند اجتماعی شدن)، پراتیک فرهنگی، رابطه با نهادهای اجتماعی و رابطه‌شان با سیاست می‌پردازد.

SOCIOLOGIE

collection U

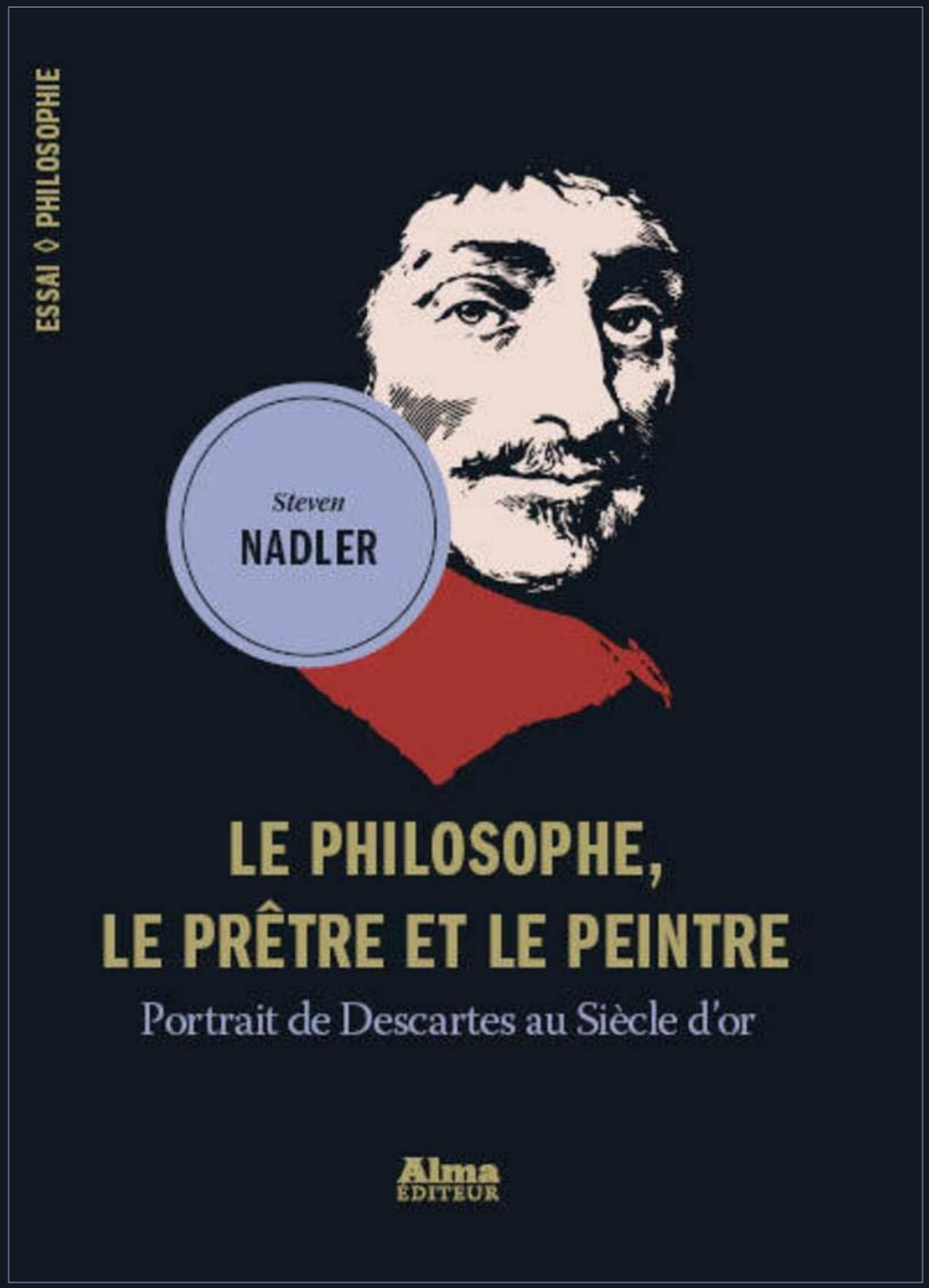
Yasmine SIBLOT
Marie CARTIER
Isabelle COUTANT
Olivier MASCLET
Nicolas RENAHY

SOCIOLOGIE DES CLASSES POPULAIRES CONTEMPORAINES

ARMAND COLIN

Yasmine Siblot et al., *Sociologie des classes populaires contemporaines*, Armand Colin, Paris, 2015.

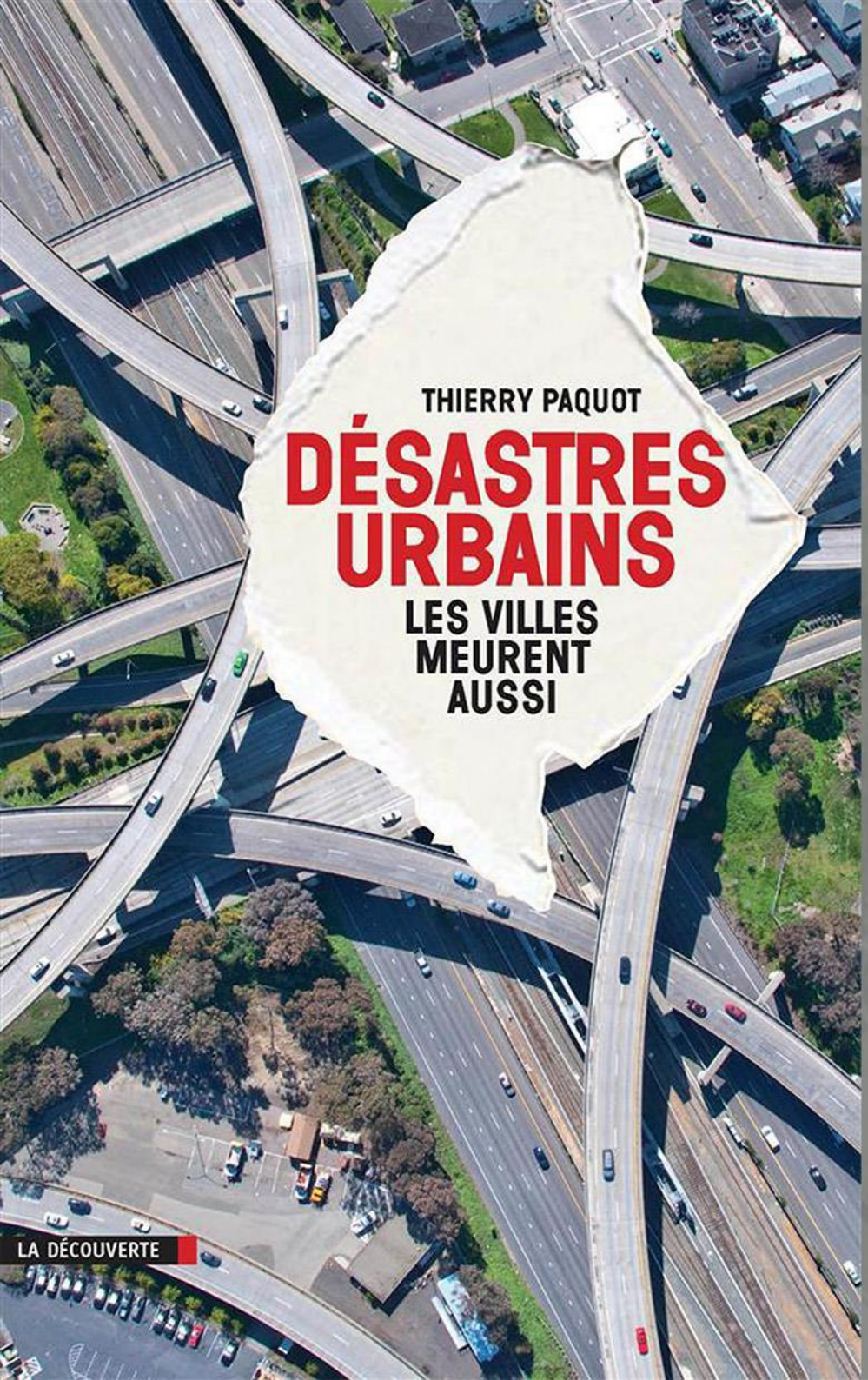

Steven Nadler, *Le philosophe, le prêtre et le peintre. Portrait de Descartes au Siècle d'or*, Alma Éditeur, Paris, 2015.

کتاب

زندگی فیلسوف می‌تواند منبع الهامی باشد برای اهالی اندیشه و هنر. کتاب فیلسوف، کشیش و نقاش، پرتره‌ی دکارت در عصر طلایی شرح زندگی رنه دکارت فیلسوف دوران‌ساز فرانسوی در هلند است. دکارت در دهه‌ی سوم زندگیش تصمیم گرفت برای آنکه با راحتی و آزادی بیشتری به کارهایش برسد برای مدتی به هلند مهاجرت کند اما بیست سال آنجا ماند. مؤلف کتاب، استیون نادلر، به طور موازی، زندگی روشنفکری و فرهنگی و همینطور اقتصادیِ پویای هلند را در آن دوره که زمینه‌های استقبال از آرای دکارت را فراهم می‌کرد نشانمان می‌دهد. در محافل فرهنگی هلند از دکارت استقبال گرمی می‌شود، او به‌ویژه با آگوستین بلومائرت کشیش دوستی به هم می‌رساند، فرانس هالز نقاش پرتره‌ی او را می‌کشد و...

اما مذهب و سیاست کار خودشان را می‌کنند، به مرور که نظریه‌های دکارت به‌ویژه در اثرش تأملات در فلسفه‌ی اولی کمتر و کمتر به مزاج کلیسا و نظام سیاسی آنجا خوش می‌آید عرصه بر او تنگ می‌شود تا آنجا که تدریس آرای او در دانشگاه قدغن می‌شود.

کتاب

1. Thierry Paquot, *Dicorue. Vocabulaire ordinaire et extraordinaire des lieux urbains, photographies de Frédéric Soltan*, CNRS Éditions, Paris, 2017.
2. Thierry Paquot, *Désastres urbains. Les villes meurent aussi*, La Découverte Poche, Paris, 2019.

تیری پاکو در کتاب فاجعه‌های شهری، شهرها نیز می‌میرند به پنج مورد نظم در برنامه‌ریزی شهری در دوران معاصر اشاره می‌کند: مجتمع‌های بزرگ، مراکز فروش، آسمان‌خراش‌ها، مجتمع‌های مسکونی با درجه‌ی ایمنی بالا و این و آن (هرچه باشد) بزرگ. او معتقد است که این نظم از سرمایه‌داری مولد نشأت می‌گیرد که ویژگی جهانی بودن آن باعث می‌شود «برنامه‌ریزی شهری در سطح جهانی و گاه ضد شهر یا بدون شهر پیش برود.» پاکو این معضل را با مسأله‌ی فرادست شدن مناطق شهری و راندن طبقه‌های فرودست به حومه‌ها (یا همان ژانتریفیکاسیون) در ارتباط می‌بیند و این موضوع جنبی کتاب دیگر او، دیکورو، فرهنگ لغات عادی و فوق عادی محله‌های شهری، است. خواندن این فرهنگ لغات که می‌کوشد تا روح گاه شاعرانه و گاه تخیلی مردمی را از ورای واژگان کوچه و خیابان، از پارک بلویل در پاریس گرفته تا محله‌ی مارکوس پاز در بوئنوس آیرس، که هر دو از محله‌های کارگرنشین اما تحت هجوم طبقه‌ی فرادست هستند، به ما یادآور شود، لطف فراوان دارد.

رمان

فرانتز اینرهوفر در سه‌گانه‌اش، و از ورای روایت زندگی هول (Holl)، از کودکی تا بزرگسالی، داستان زندگی سخت، درگیر در تناقض‌های مختلف و سردرگم‌کننده‌ی ما آدم‌های زاده‌ی دوره‌ی مدرن را ترسیم می‌کند. گیرم که محل واقعه اتریش باشد اما مسأله‌یی که هول با آن رویاروست، مسأله‌ی همه‌ی ماست: او در از آن سال‌های خوش، طرف سایه، و کلمه‌های بزرگ در واقع در جست‌وجوی رهایی است. رهایی از این تناقض‌ها و در نهایت خودِ رهایی به‌عنوان هدف. این‌که آیا در نهایت به دست می‌آید یا نه پرسشی است که با خواندن رمان‌ها جوابش را می‌یابیم.

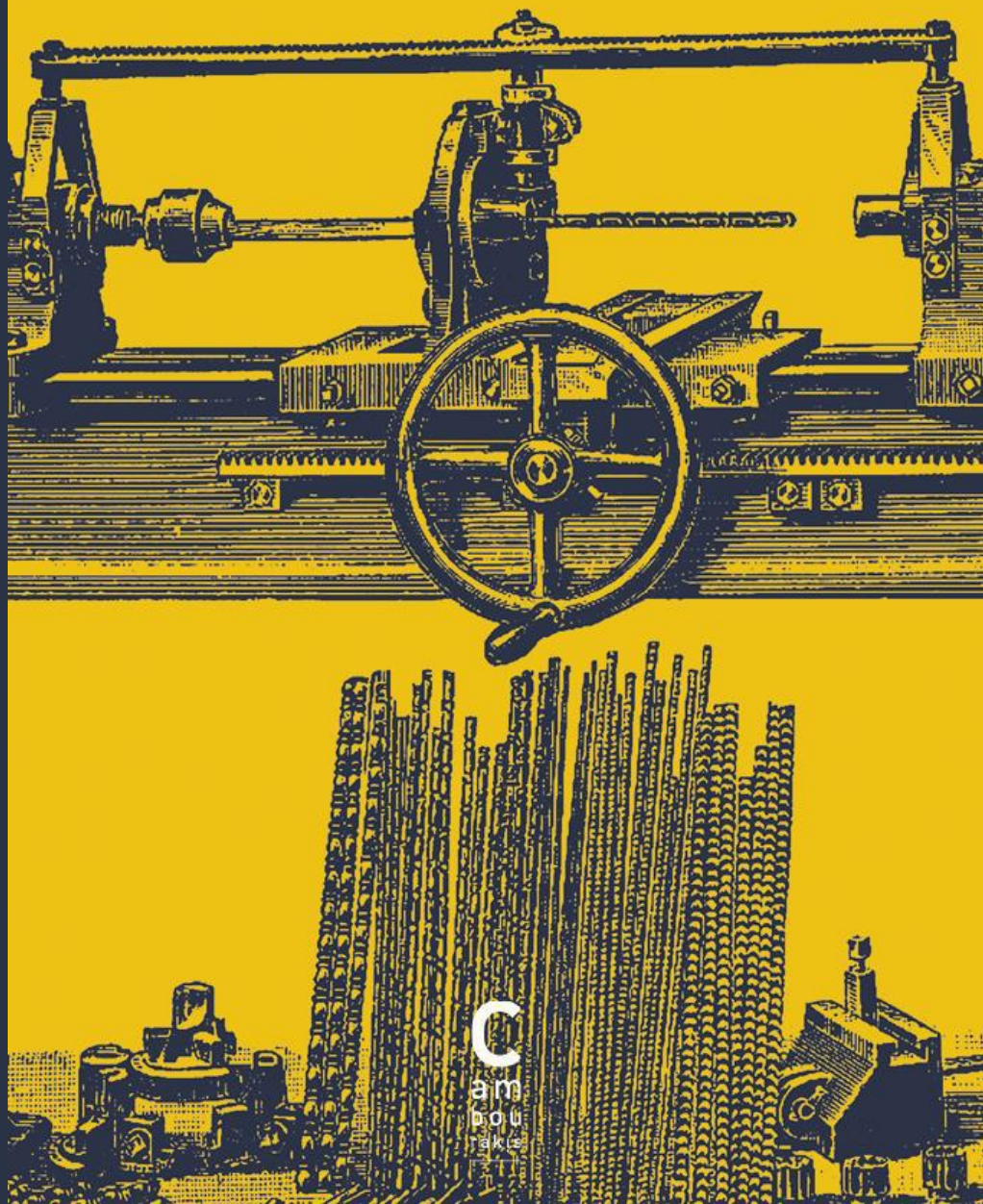
هول از خانواده‌یی کشاورز در روستایی دوردست در اتریش به شهر می‌آید و طبقه‌ی اجتماعی‌اش تغییر می‌کند. رمان‌ها حکایت خواندنی این‌تغییر هستند که به تغییرات اجتماعی اتریش که کند پیش می‌روند وابسته‌اند، البته. رمان اول، از آن سال‌های خوش، پدرسالاری و کتک خوردن و نقش آزاردهنده‌ی کلیسا و زندگیِ بی‌گذشته و بی‌آینده در روستا و در نتیجه طغیان هول را علیه پدر و مهاجرتش به شهر روایت می‌کند. این رمان در زمان انتشارش (۱۹۷۴)، باعث شهرت اینرهوفر در زادگاهش شد. در رمان دوم، طرف سایه، هول در شهر کار پیدا می‌کند اما بازگشایشِ چندانی رخ نمی‌دهد. در مدرسه، در کارخانه، در آتلیه، همیشه یک «دیکتاتور» وجود دارد. همیشه کسی هست که بخواهد زمانش، کارش، اندیشه‌اش، و حتی تن‌اش را از او بگیرد. اما شاید کورسوی رهایی در دو چیز باشد، یکی دیدارها و آشنا شدن‌هایی که در شهر رخ می‌دهد و دیگری در خواندن. و این موضوع رمان سوم، کلمه‌های بزرگ، است. رمان روایت وارد شدن هول به دانشگاه و دنیای کلمات بزرگ، فرهنگ و اندیشه است. اما اینجا نیز باید منتظر مشکلات باشد.

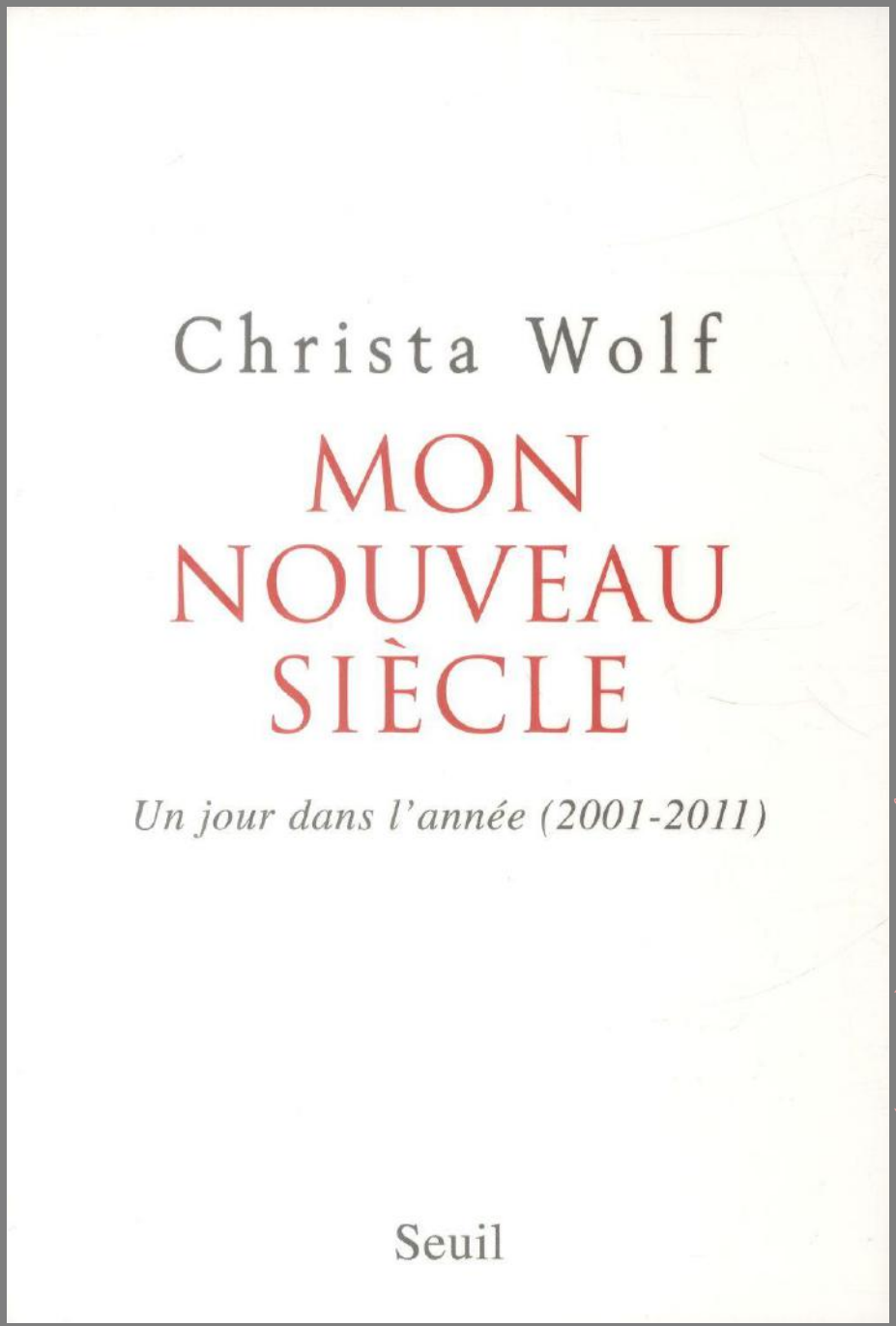
منتقدان این سه‌گانه را به‌نحوی، شرح زندگی خود نویسنده می‌دانند که از خانواده‌یی روستایی می‌آمد و تا نویسندگی و دست‌یابی به دنیای واژگان بزرگ پیش رفت؛ تا پشت‌پا زدن و تغییر طبقه‌ی اجتماعی‌اش یا به‌قول چه‌گوارا جر زدن طبقاتی. و توانست به‌درستی «پرتره‌ی جامعه‌ی اتریش» را از ورای روایت زندگی قهرمان رمانش به تصویر بکشد. اینرهوفر در سال ۲۰۰۲ خودکشی کرد.

Franz Innerhofer, *Côté ombre*, Cambourakis, Paris, 2019.

CÔTÉ OMBRE

Franz Innerhofer

Christa Wolf, *Mon nouveau siècle. Un jour dans l'année (2001-2011)*, Seuil, Paris, 2014.

کتاب (زندگی‌نامه)

ایده‌ی جالبی است انتخاب یک روز در سال و آن را به‌نحوی ثبت کردن. ظاهرا این ایده برای نخستین بار در ادبیات مطرح شده است. داستان از این قرار است که ماکسیم گورکی، نویسنده‌ی روس، در سال ۱۹۳۵ در فراخوانی از نویسندگان دعوت می‌کند یک روز از زندگی‌شان را ـ او ۲۷ سپتامبر را پیشنهاد می‌کند ــ در طی سال‌ها روایت کنند. یکی از نویسندگانی که به این فراخوان می‌پیوندد کریستا ولف، از مشهورترین رمان‌نویس‌های آلمان شرقی آن‌موقع، است. او از اوت ۱۹۶۰ تا زمان مرگش در سال ۲۰۱۱، به این کار دست می‌یازد. حاصل کار در دو مجلد منتشر شده: مجلد یکم از ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ و دومی از ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ با عنوان قرن تازه‌ی من. یک روز در سال (۲۰۱۱-۲۰۰۱). او گاه از ژئوپولتیک می‌نویسد و گاه از فجایع اجتماعی، گاهی از کتاب‌ها و مجله‌هایی که خوانده یا فیلم‌هایی که دیده که در زمان خود همه از آنها حرف می‌زدند و بعد به‌سرعت به فراموشی سپرده شدند، و...

بعدتر، در سال‌های آخر، از خود می‌پرسد: «تا کجا؟ تا کی طول می‌کشد؟» و این جمله از سال آخر خاطرات اوست: «سه صبح از خواب پریدم. سه مرده دراز به دراز جلوی من، سه غریبه، سه نعش. یکی از نعش‌ها خودم هستم.»

این نوشته‌ها به مثابه گواهی نویسنده‌یی صادق از زندگی نیمه‌ی دومِ سده‌ی گذشته باقی می‌مانند. صداقتی که اما غمگین است.